

ґрунтується лише на хизуванні багатою територією [5, с. 36]).

Висновки. Отже, творчість Павла Загребельного кінця ХХ – початку ХХІ століть відзначається актуалізацією в ній теми катастрофізму. З метою розкриття цієї теми письменник заглиблюється в політичну та соціальну реальність сучасного світу, прагне розкрити недоліки суспільного режиму. Прагнучи осмислити причини такого становища, письменник виділяє цілу систему моделей катастрофізму: технократичну, моральну, історіософську тощо. На думку П. Загребельного, процес руйнації бере свій поча-

ток з краху морально-етичних цінностей людини. Катастрофізм сучасного духовного розвитку людства, символами якого є персонажі творів письменника, примушує замислитись над майбутнім української нації. Варто відзначити, що в межах однієї розвідки, безперечно, неможливо проаналізувати проблематику катастрофізму у творах П. Загребельного кінця ХХ – початку ХХІ ст. та визначити характер її втілення на рівні мотивів та художньо виражених у них концепцій світу, що дозволяє говорити про перспективу подальших досліджень як цієї проблеми, так і еволюції творчості П. Загребельного в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща. К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 327 с.
2. Загребельний П. А. Юлія, або Запрошення до самовбивства: Роман. Харків: Фоліо, 2003. 351 с.
3. Загребельний П. Брухт: Роман, Гола душа: Повесть. Харків : Фоліо, 2003. 253 с.
4. Загребельний П. А. Стово-творіння; Кавтаклізма. Харків : Фоліо, 2005. 286 с.
5. Мельник Н. Своєрідність висвітлення морально-психологічних проблем сучасного українського суспільства в романі П. Загребельного «Брухт». *Рідна школа*. 2005. № 2. С. 36–37.

УДК 821.161.2'06-93-31.09:502

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.39>

ПОВІСТЬ-КАЗКА В. БЛИЗНЕЦЯ «ЗЕМЛЯ СВІТЛЯЧКІВ»: ДИСКУРС ПРИРОДИ, ПОЛІТИЧНА АЛЕГОРІЯ

V. BLIZNETS' FAIRY TALE «THE LAND OF FIREFLIES»: DISCOURSE OF NATURE, POLITICAL ALLEGORY

Куманська Ю.О.,
orcid.org/0000-0001-7975-1525
кандидат філологічних наук

Яблонська О.В.,
orcid.org/0000-0002-2200-6978
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри української літератури
Волинського національного університету імені Лесі Українки

У статті в аспекті екокритики та постколоніального аналізу досліджено повість-казку В. Близнеця «Земля світлячків». Мультидисциплінарний підхід забезпечив виокремлення вагомості дискурсу природи та політичної алегорії.

Простежено, що пізнавальний аспект твору зреалізовано не тільки за допомогою інформативного пласту природничого характеру (природничий музей; селекція; спосіб життя різних видів світляків та інших видів тварин; збереження та захист видів, що перебувають на межі зникнення та ін.), а й формуванням екологічних знань (екологічний баланс; взаємозв'язок і співжиття живого та неживого у природі; альтернативні екологічні джерела енергії; повага до природних ресурсів; екологічне лихо як наслідок соціальних катастроф).

Доведено, що повість-казка В. Близнеця «Земля світлячків», окрім яскраво вираженого казкового сюжету, має алегоричний характер. У підтексті – політичний, ідеологічний зміст: вторгнення Магави Першого та його печерних прибулуд – це загарбницька політика Петра І. Завдячуючи силі гармонійних взаємодій і спільного протистояння лиху зупинено, однак для процесів відновлення у природі потрібен тривалий час. У такий спосіб формується думка про крихкість екологічного балансу та взаємозв'язок причин і наслідків. Політичний підтекст алегоричних образів утверджує ідею національного відродження. Стрижневим композиційним образом є образ світлячків як носіїв живого вогню, що постає як символ перемоги. Виразний імпліцитний смисл політичного характеру вибудовано у творі за допомогою алюзій.

Наголошено, що письменник продемонстрував не лише важливість природних взаємодій, а й укорінення, тягlosti поколінь і традицій, що передаються віками. Повість-казка «Земля світлячків» наповнена любов'ю до природи, багатством природничої інформації, описами й емоціями, спрямованими на формування емпатії до живого світу й почуття патріотизму.

Ключові слова: література для дітей, повість-казка, екологічний дискурс, антиколоніальний дискурс, політична алегорія.

In the article the fairy tale of V. Bliznets «Land of fireflies» is investigated in the aspect of eco-criticism and post-colonial analysis. A multidisciplinary approach has highlighted the importance of nature's discourse and political allegory.

It is traced that the cognitive aspect of the work is realized not only with the help of informative layer of natural character (natural museum; selection; way of life of different kinds of fireflies and other species; conservation and protection of endangered species, etc.), but also with the formation of ecological knowledge (ecological balance; interconnectedness and coexistence of living and non-living things in nature; alternative ecological energy sources; respect for natural resources; ecological disaster as a consequence of social catastrophes).

It is proved that the fairy tale of V. Bliznets «Land of Fireflies», in addition to a clearly expressed fairy tale plot, has an allegorical character. The subtext has a political, ideological meaning: the invasion of Magava the First and his cave creatures is the aggressive policy of Peter I. Due to the strength of harmonious interactions and joint confrontation the disaster is stopped, but the recovery process in nature takes a long time. In this way, the idea of the fragility of the ecological balance and the relationship between cause and effect is formed. The political subtext of allegorical images affirms the idea of national revival. The core compositional image is the image of fireflies as carriers of living fire, which appears as a symbol of victory. The expressive implicit meaning of the political nature is built into the work with the help of allusions.

It is emphasized that the writer demonstrated not only the importance of natural interactions, but also the rooting, longevity of generations and traditions passed down through the ages. The fairy tale «Land of Fireflies» is full of love to nature, richness of natural information, descriptions and emotions aimed at forming empathy for the living world and a sense of patriotism.

Key words: children literature, fairy tale, ecological discourse, anti-colonial discourse, political allegory.

Постановка проблеми. Дослідження літератури для дітей та юнацтва – на перетині різних завдань і викликів часу. Традиційні аналіз комплексу тематики й проблематики та врахування психолого-педагогічних чинників у сучасному літературознавстві увиразнюються за допомогою різнопланового методологічного інструментарію. Т. Качак, простеживши історію та тенденції розвитку наукових студій, присвячених цьому сегменту літератури, виокремила три інтерпретаційні стратегії – літературознавчу, дидактичну та мультидисциплінарну [3, с. 29–32]. Арсенал мультидисциплінарних підходів уможливило нове прочитання класичних текстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. О. Гарачковська, досліджуючи українську літературну казку 70–90-х років ХХ ст., зауважила, що у творі «Земля світлячків» В. Близнець «наділяє своїх “переінакшених” європейських героїв впізнаваними рисами українського національного характеру», «вони невіддільні від своєї землі» [2]. Дослідниця підкреслює, що прозаїк вдався «до тонкого психологічного аналізу, поєднання реального з фантастичним, віддаючи перевагу точним деталям, що маскували моралізаторство та дидактичність» [2]. Наголошено, що «для хронотопу казок В. Близнеця характерне гротескне зіткнення казкового світу з дисгармонійною сучасністю» [2].

У посібнику «Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс» В. Кизилова простежила, що «Земля світлячків» В. Близнеця – «яскравий зразок синтезу казки й ліричної повісті. В її

основу покладена фольклорна модель казки: опозиційний поділ персонажної сфери (жителі країни світлячків – військо Магави), боротьба добра і зла (стовуси й тривуси борються зі злом, що уособлюють печерні страшила, які прийшли знищити країну світлячків), чарівний хронотоп, мотив випробувань тощо» [5, с. 73]. Це твір, у якому «на прикладі казкових персонажів автор у доступній дитячому сприйняттю формі показав модель співжиття, що проектується і на сферу людських стосунків. Герої виписані об'ємно, із заглибленням у внутрішній світ, з акцентом на чуттєвій сфері. При цьому виразно простежується зв'язок кожного лісового мешканця з певним українським національним типом, що виявляється в індивідуальних особливостях характерів, поведінці, звичках» [5, с. 73–74].

Імпонує міркування дослідниці про те, що «важливим компонентом повісті-казки є природа, її складні зв'язки з людським світом, що увиразнює філософську ідею про вічність буття» [5, с. 74]. Осмислюючи сутність природи, письменник «вибудовує власну концепцію світобачення, значну увагу приділяє змалюванню занять лісових мешканців, які прагнуть краси й чистоти. Автор підкреслює в такий спосіб духовні цінності жителів країни світлячків» [5, с. 74].

Розглядаючи жанрові модифікації української літературної прозової казки, В. Кизилова в аналізі повісті-казки «Земля світлячків» виокремила образ Сиза, мрія якого («освітити все навкруг щирим ласкавим світом») сприймається у творі «на рівні метафори-символу» [4, с. 64].

Постановка завдання. В аспекті екокритики та постколоніального аналізу доречно розглянути повість-казку В. Близнеця «Земля світлячків» (1979), в якій органічно поєднано фольклорну модель, наукову інформацію, політичні інтенції та ліризм.

Виклад основного матеріалу. Повість-казка В. Близнеця «Земля світлячків» – історія про світ лісових тривусів і стовусів, маленьких лісових чоловічків, що протистоять у запеклій боротьбі силам зла – хижим печерним мамулам, прибулдам на чолі з Магавою Першим.

Суспільство у творі презентовано в алегоричних образах чарівних чоловічків, їхній спосіб життя демонструє маркери доби письменника. Так, одні чарівні чоловічки займаються науковими дослідженнями, як Варсава, що «саме зараз вивчає складні і до безтями заплутані траєкторії польоту кульбабних парашутиків» [1, с. 8]. Інші – селекцією, як, наприклад, «брат Хвороща поливає на грядках незрівнянні, ніде не бачені в світі дині, не просто дині, а диньогоріхи і диньогарбузи» [1, с. 8]. А в головного героя – стовуса Сиза XII, мандрівника і колекціонера, – організовано природничий музей: «Всесвітньо відомий / Музей світлячків / доктора трутознавства / і личинкознавства / Сиза XII Стовуса» [1, с. 9]. Усі представники чарівного лісового народу чимось зайняті і приносять користь кожен на своєму місці. У такий спосіб письменник дає чітко зрозуміти природничу необхідність взаємодії всього живого між собою, гармонійного співіснування кожного біологічного виду з довкіллям, – все це творить щасливе, безпечне середовище існування, захищене суспільство.

Елегійна картина раптово змінюється з приходом у долину стовусів і тривусів печерних загарбників-мамулів. Зазнає змін їхній, раніше безпечний, світ: «Але той шум, те набридливе протяжне гудіння, підвивання, перегукування... Воно чулося одну ніч, другу, третю. І докочувалося хтозна-звідки, ніби аж від Щербатих скель. Тепер Сиз не просив сестри, щоб вона заглядала йому у вухо. Вже добре чути було: все в лісі заворушилося. Попливли чорні хмари, а під хмарами низько летіли птахи, бігли зайці, тікали зозулі. Хтось бачив, як перебираються на нові місця мурашки, переповзають цілою тьмою. Когось настрахав у лісі зблиск вогню, чад і якийсь протяжний, скрипучий стогін дерева. А старий Лапоня прибіг і злякано розказував усім, що він бачив он там, за березняком, як тікають ближче до озер гриби синюхи» [1, с. 41]. У підтексті виразно прочитується політичний, ідеологічний зміст: вторгнення

Магави Першого та його печерних прибулуд – це загарбницька політика Петра І. Образи тривусів і стовусів мають ознаку, яка дає підстави споріднювати їх із козаками. Сцена поховання Чублика (наймення також асоціативно пов'язане з січовиками) за козацьким звичаєм підтверджує таке зіставлення.

Нагнітанням ознак майбутнього соціального й екологічного лиха автор знову наголошує на розумінні того, як важливо жити в гармонії з природою, адже хиткий екологічний баланс легко втратити. Загарбник ніколи не буває мирним: послуговуючись тактикою випаленої землі, він прагне лише поневолювати і знищувати; в його житті немає інших цінностей. Письменник створює характерний образ такого загарбника з невідомих печер: «Ти помагай мене, Квасило, ти попробуй, які ми дужі й кріпкі: шерсть у нас дротяна, тіло – з печерного каменю, а зуби крем'яні: рах, рах! І їсти ми страшно хочемо – аж скелі гриземо! З'їли ми під землею всіх хробаків, з'їли печерний мох, з'їли все чисто, і тоді Магава провів нас у гrotи Сліпого кажана – і ми там добре лапи погріли: всіх кажанів подушили й посмажили! А воно тільки почни, воно ще більше хочеться, дух завойовницький нас розпирає! І ми посунули глибше, в пекельні прірви, де ховаються чорні сови й двоголові упирі. Ох і погуляли ми там, ох і одвели свою душу – все обдерли й понищили, все зрівняли й засипали камінням. І коли в нашому царстві, в печерах, стало тихо й глухо, ми раптом завили од страху й голоду: їсти!.. А кругом – чорно й пусто, стоптано все» [1, с. 61].

Після печерних не лишається нічого. Автор звертає увагу читача на неприпустимість таких дій. Не можна жити у світі, лише бездумно використовуючи його, хижо поглинаючи ресурси. Відтворюючи в образах печерників найгірші риси, В. Близнець протиставляє їм гармонійні, гуманні народи, які досі жили в мирі і злагоді між собою. Звісно, в чарівній казці, попри всі лиха, знищений ліс, героїчну загибель Чублика, добро перемагає. Автор підкреслює усвідомлення і скінченності лиха, і його масштабів: «Прийшли і пішли печерні, згинули, як гниле хворостиння під весняною водою. Після них залишилися тільки голі потріскані скелі на тих місцях, де були колись грибні галявини» [1, с. 112].

У повісті-казці В. Близнеця є чимало пізнавальної інформації природничого характеру. Так, малий читач дізнається про спосіб життя, живлення й пересування різних видів світлячків, а також інших видів тварин, які в той чи інший спосіб генерують світло.

Екскурсію незвичайним музеєм зреалізовано у творі не тільки за допомогою опису експонатів, а й відтворенням емоцій спостерігачів, їхнього захоплення і глибокої поваги до надзвичайного світу природи. Читач дізнається про процеси перетворення в живій природі, про те, як відбуваються ланцюги живлення, зокрема, як мертве породжує і годує живе. Тяглисть і взаємопов'язаність – основний екологічний мотив казково-природничої історії В. Близнеця. Звертаючись і до фантастичних подій, і до наукових фактів, письменник допомагає читачам сформулювати розуміння тонкощів співжиття живого і неживого у природі.

Закономірно, що особливу увагу присвячено зображенню комах, автор навіть подає латинські назви жуків. Особливості особин різної статі, пояснення, як саме жучок може світитися, – все це виписано з авторською теплотою й ліризмом. Є в музейній колекції жуки, типові для України, є також види, привезені з далеких країв. Так, Сиз «взяв з моху, поклав Чубликові на долоню якогось нічного жука. Сірого, дуже простого й непримітного повзуна. [...] наш великий світляк, Лампірис-нічник, він скрізь під ногами є в лісі! Чув, у народі його називають Іванів черв'ячок! [...] А от одного я вам покажу! Покажу одного, бо це моя гордість. Дивись: жук-ковалик Кокухо. Я його привіз з Амазонки, з тропічного лісу. Ну як він тобі, га? Пурхає? Мирне створіння, правда? А якби в джунглях ти його побачив, темної-темної ночі, та ще нічна птиця Куа над тобою прокричала?! А тут за криком з глибокої темряви синій вогонь просто на тебе летить: блись-блись! Га? Як би ти тоді почувався?» [1, с. 15]. У такий спосіб в уяві дітей мала би сформуватися картина природи, багата своїм розмаїттям, де різні види живих організмів створюють гармонійний світ.

Трапляються в історії й інші істоти, що світяться: «рідкість – дошові черв'яки, привіз їх з далеких країв. Я їх називаю: “Коси русалок”». А ще в мене є всяка дрібнота: ногохвістки, рачки, багатоніжки. Світять, світять, малі бісенята! Тільки знаєте, – вперед, далі, мої дорогі колеги, бо нас ще чекають нові зали – риби, медузи, кальмари» [1, с. 15]. «Земля світлячків» В. Близнеця забезпечує художнє пізнання читачами різних механізмів світіння в живій природі; наприклад, для приманювання здобичі [1, с. 16].

Автор допомагає дітям зазирнути на дно далекої водойми, захопитися чудесами світу. Пізнавальний та естетичний чинники формують водночас глибоку повагу до світу, панорамне бачення довкілля, а також усвідомлення важливості кожної ланки, кожного щонайменшого жучка.

Значимим є і ідейне навантаження: адже саме маленький жучок-світлячок, проливаючи сяйво живого вогню на ворога, подасть ідею боротьби з загарбником. Можна зробити висновок, що життя світлячків, носіїв живого вогню, постає як символ перемоги.

В. Близнець акцентує увагу читача на нагальній необхідності збереження та захисту багатьох видів, що перебувають на межі зникнення, пояснюючи, що таких дивовижних створінь «так мало в морях і океанах, просто одинички, наших безцінних риб-світляків, що їх треба берегти найпильніше. Ну, якщо вам не подобаються вони, то от вам мирна картинка – кальмари. Гляньте, зараз я потривожу одного очеретину, і що він зробить» [1, с. 16]. Автор із гумором описує поведінкові особливості кальмарів, їхній спосіб маскування в небезпеці, коли вони випускають хмарку чорнила: «у воді – хмарка світла, вона розпливалась, розгорталась, відсяваючи найніжнішими, найтоншими небесними барвами й відтінками. Але ще одно: в ту хмарку зметнувся і сховався кальмар, світло огорнуло, заступило його і понесло кудись геть» [1, с. 17].

Пізнавальною для малих читачів є розповідь про взаємозв'язок між формою насіння і способом його поширення. Цікаво, що професор Варсава подає цю інформацію наочно, про що, зокрема, розповідає Чублик: «сухі козельці? Парашутики у них довгі-довгі. Ну от, ви пускаєте один парашутик, а місяць вам світить, а ви йдете між деревами, а він летить над вами, летить чубком вгору, рівно, тихо летить і сідає неодмінно там, де вогка земля, і неодмінно зернятком у землю. Хитрий, шилохвіст! А тепер візьміть парашутик-крилатку із клена. Цей просто падає вниз додолу. Падає і швидко-швидко вертиться, як млинок, і описує, так вам і так викручує сліди. А візьміть з липи – цей штопором в землю, а з гірчака – летить і підскакує, а з тополі – ого, на той край світу може полетіти за вітром» [1, с. 44]. Презентуючи тваринний і рослинний світи, автор демонструє мотив екологічного взаємозв'язку. Окрім того, для втілення ідеї відродження саме рослини відіграють велику роль, адже їхнє поширення допоможе боротися з наслідками хижого загарбання.

За допомогою рослин автор дає зрозуміти важливість балансу, таким чином надаючи сенсу і боротьбі з лихом. Мудрий учитель Варсава, демонструючи в наочній формі розмноження рослин, дає зрозуміти, що і з печерними мамулами можна боротися: «– Чому так ведеться в лісі, чому так буває на зелених лугах? – почав казати Варсава. – Гляньте видючим оком:

кульбаба народжує сто пушинок, в кожній голівці по сто пушинок, і посилає їх великими хмарами за вітром. Біла тополя народжує тисячі пушинок, в кожній пучці тисяча тисяч пушинок, і посилає їх ще більшою хмарою за вітром. А настає весна, і на лузі – з білої пухової заметілі! – народжується тільки одна кульбаба і тільки одна або дві-три тополинки. Чому так густо плодить восени, надміру перебавлено й густо, і чому весною сходить так мало, розумно мало, щоб кожне стебло вільно овівалося вітром? Чому так буває в лузі, чому так ведеться в лісі? Гляньте видющим оком!

Варсава дмухнув на білу голівку кульбаби, пух злетів над ним густою хмаркою і маленькими парашутиками понісся, погойдався над його острівцем. І тут мовчазні стовуси й тривуси побачили: розлітаючись, пух завертав до вогнища, ніби його тягло туди силою і вкручувало в гарячі язички полум'я. А вся хмарка полинула, погойдалася далі до озера і встелила білими пушинками воду, де їх тут же вилловлювала якась дрібна підземна риба. І лише зовсім небагато парашутиків, мабуть, із найважчими зернятами, не полетіли далеко, а сіли тут же на острівці, щоб зійти весною, якщо буде їм вогко й тепло, новими ясно-жовтими квітами.

– Про що нам промовляє правічна мати-кульбаба? – звернувся до мовчазного товариства Варсава. – Вона промовляє до нас: все, що виплоджується, зайве, все надмірне в лісі і на зеленому лузі гине або в глибокій воді, – він показав на озеро, – або на суші, – він показав на втопану стежку, – або в чистому вогнищі» [1, с. 95–96].

Цікавим є чи не перша згадка в українській літературі про можливі альтернативні екологічні джерела енергії (період розпалу ядерної доби в СРСР): «Я можу без гуркоту, без диму, без дротів залити всю землю світлом. Так, так, не ворухіть бровами, Вертутію, не дивуйтесь. У мене скрізь: у залах, в галереях, в корчі, на сходах до озера – скрізь у мене світять, ви думаєте, що? – прості лісові світлячки. А якщо розвести їх, то знаєте, можна освітити не тільки всі корчі й притулки на Довгих озерах, а й далі аж до Щербатих скель. І яким світлом! Не гримлючим, не димлючим, не давлючим, а щирим, просто ласкавим світлом» [1, с. 20–21].

Описи природи в повісті-казці – елегійні, спокійні, звичні для українського читача: «сонце сідало за гору, поволі гасло в далеких водах» [1, с. 5]; «Такої ночі не можна було мовчати, хотілося озиватися, аговкати, кликати таємничі тіні з-під берега, перемовлятися добрим словом» [1, с. 25].

Часто підпорядковано ідеологічній настанові зв'язок із міфологією та фольклором. Так, під час нічної прогулянки «Вертутій пихкав, гудів, як з труби, і казав, що його предки древніші, і більше скидаються на лісового царя Оха, і що носили вони здавна густі бороди і довгі руді вуса» [1, с. 25]; коли печерні кинули мішок із полоненим Стівусом перед Магавою Першим, Сиз XII висловив язичницьке побажання ворогам «Щоб вас трясця кидала!» [1, с. 58]. Авторська оповідь інкрустована звуками народної пісні: «Ой зійди, зійди, ясен місяцю, / Як млинове коло» [1, с. 28].

Навала загарбників-мамулів спустошила ліс, але, завдячуючи силі гармонійних взаємодій і спільного протистояння, екологічне лихо зупинено в долині. Однак для процесів відновлення у природі потрібен тривалий час. У свідомості дітей у такий спосіб формуються думки і про крихкість екологічного балансу, і про взаємозв'язок причин та наслідків. А політичний підтекст алегоричних образів утверджує ідею національного відродження.

Виразний імпліцитний смисл політичного характеру вибудовується за допомогою алюзій. Так, В. Близнець згадує хроніки, в яких засвідчено давнє походження тривусів [1, с. 26], де, зокрема, сказано, що «наші предки разом вийшли з берега по обидва боки озера» [1, с. 29]; асоціативно тут проступає Правобережна та Лівобережна Україна. На поверхні – думка про давність роду: Сиз XII, а Магава тільки Перший. Яскраве зіставлення рівня цивілізацій проступає в зображенні нечесаних, невмиваних дикунів, що несуть руйнацію, і світу науки тривусів та стовусів, який сповнений ідей вдосконалення Всесвіту. Асоціативний зв'язок із семінаристами проступає у словотворі лунаристи (учні школи-лунарію).

Традиційним є антитезне тлумачення світла і темряви (Магава та його печерні люди бояться яскравого світла світлячків), самопожертви (зозуля жертвує собою, але нищить ворожого хижого птаха Куа), відродження (в останньому розділі з'явиться зозуленятно, дитя героїчної зозулі).

Закономірність ідеологічного прочитання твору В. Близнеця «Земля світлячків» підтверджується і тим, що після його видання повісті-казки письменник працював над переказом для дітей літопису «Повість минулих літ».

Висновки. Повість-казка В. Близнеця «Земля світлячків», окрім яскраво вираженого казкового сюжету, має алегоричний характер. У підтексті – політичний, ідеологічний зміст: вторгнення Магани Першого та його печерних прибуд – це

загарбницька політика Петра І. Розмаїття світу комах, селекція, альтернативні екологічні джерела енергії, повага до природних ресурсів – ці та інші проблемно-тематичні складники твору об'єднані стрижневим композиційним образом

світлячків як носіїв живого вогню, що постає як символ перемоги.

Апробований мультидисциплінарний підхід, презентуючи новаторський погляд на класичну літературу, доводить свою перспективність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Близнець В. Земля світлячків. Київ: Веселка, 1989. 120 с.
2. Гарачковська О. О. Українська літературна казка 70–90-х років ХХ ст.: сюжетно-образна структура, хронотоп: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2008. 18 с. URL: <http://www.referatu.net.ua/referats/7569/175686>
3. Качак Т. Б. Література для дітей та юнацтва: проблеми методології дослідження. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. Кривий Ріг, 2017. Вип. 10. С. 22–34.
4. Кизилова В. В. Динаміка української літературної прозової казки: монографія. Київ: Талком, 2020. 211 с.
5. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс: навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Старобільськ: в-во ДЗ «Луганський національний університет ім. Т. Г. Шевченка», 2015. 236 с.

УДК 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.40>

КНИГА ЯК СКЛАДОВА ПОВСЯКДЕННОСТІ БАРОКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

BOOK AS A PART OF EVERYDAY LIFE OF BAROQUE LITERATURE

Новик О.П.,

orcid.org/0000-0001-6039-0221

доктор філологічних наук,

*професор кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства
Бердянського державного педагогічного університету*

У статті розглянуто особливості змалювання повсякдення у творчості барокових письменників. Дослідження особливостей поетики творів зосереджено, насамперед, на змістовому рівні, та на ролі, яку відіграє книга. На сьогодні повсякденність барокової літератури окремо не вивчалася літературознавцями, тож попри загальний інтерес до постатей митців, ця тема залишається актуальною. Повсякденність у творах є віддзеркаленням повсякденності авторів, їх бачення світу, моральної, християнської доктрини. Книга й книжність у картині світу барокових митців стає причиною багатогранності інтерпретації її в повсякденності. Письменники водночас були читачами, авторами, продовжувачами традицій, створювали книгозбірні, шукали сенс життя в написанні похвали Богам. Попри те, що барокова література різножанрова, в ній переосмислюється повсякденність в різних ракурсах, письменники відтворювали історію, сучасність і чужі твори. Жанри барокових панегіриків, літописів, щоденників, мемуарної прози свідчать про історичні реалії, місця і персони, за документальними джерелами, власними містифікаціями, Жанри проповіді, життя містять реалії епох, простору, часу, відтворюють світогляд людини Бароко, її позачасовість та релігійність. Книга постає і як метафора барокового ґатунку, зокрема як книга буття. Книга в повсякденні письменника 17–18 ст. є водночас річчю і філософією, втілює сакральне і профанне. Повсякденність барокової літератури розглянуто на прикладі творчості Самійла Величка, Григорія Сковороди, Стефана Яворського, Івана Котляревського, Івана Леванди та інших письменників.

Оздоблення титульних аркушів книг письменників є також складовою повсякденності. «Ключ розуміння» Іоаннія Галатовського і «Сад поетичний» Митрофана Довгалевського є прикладною літературою, підручниками, але навіть вони побудовані на розгорненій метафорі, свідчать про книжність їх авторів.

Ключові слова: повсякденність, книга, бароко, мотив, книжність.

The article deals with the peculiarities of everyday in works of baroque writers. The study of poetic's specialties of works is firstly focused on the plot level and the book's mission. Today the everyday life in baroque literature has not been studied separately by literary critics, so despite the general interest to the figures of artists, this topic remains relevant. Everyday life in works is a reflection of the everyday life of authors, their vision of the world, moral and Christian doctrine. Book and obsession of books in the baroque artists' picture of the world became the reason of multifunctional interpretation of the book's image in everyday life. At the same time writers were readers, authors, keepers of traditions. They created private libraries, searched for the sense of life in writing of thanking to the God.